

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї-ВАЖЛИВА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА. КУДИ ЗВЕРНУТИСЯ З ПРИВОДУ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ТА НАСИЛЬСТВА

Зазвичай існує широко розповсюджений міф, що насильство в родині — це проблема тільки неблагополучних родин, і майже завжди сімейне насильство пов'язане з пияцтвом і бідністю. Однак за деякими дослідженнями це зовсім не так.

Насильство властиве для всіх соціальних груп і не залежить від економічного становища родини в цілому. В Україні проблема домашнього насильства практично не вивчалася. Тільки протягом останнього часу теми насильства у родині стали предметом публічного обговорення. Для того, щоб перемогти реальне зло, його треба зазнати, відкрито обговорити проблему та шукати шляхи вирішення.

За визначенням Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», який Верховна Рада України ухвалила 2001 року, ***наси́льство в сім'ї*** — це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю». Отже, жертвою домашнього насильства може стати будь-хто: жінка, яку постійно лає і б'є її чоловік, дівчинка-підліток, що страждає від сексуальних переслідувань свого вітчима, хлопчик, якого лупцює мати-алкоголичка, старенька бабуса, що її ненавидять власні діти.

Закон розрізняє такі види домашнього насильства: ***фізичне насильство*** в сім'ї — це навмисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень одного члена сім'ї іншому, яке може призвести чи призвело до порушення нормального стану фізичного чи психічного здоров'я або навіть до смерті постраждалого, а також до приниження його честі та гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї — це примушування до небажаних статевих стосунків у родині, а також сексуальні дії щодо неповнолітнього члена сім'ї. ***Психологічне насильство*** в сім'ї — це насильство, пов'язане з тиском одного члена сім'ї на психіку іншого через навмисні словесні образи або погрози, переслідування, залякування, які доводять постраждалого до стану емоційної невпевненості, втрати здатності захистити себе і можуть заподіяти або заподіяли шкоду психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї — це навмисні дії одного члена сім'ї щодо іншого, спрямовані на те, щоб позбавити постраждалого житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які він має законне право. Такі дії можуть заподіяти шкоду фізичному чи психічному здоров'ю або навіть призвести до смерті постраждалого. Причинами ж того, чому жінки не подають скарг у зв'язку з насильством, є тиск суспільних і родинних обставин та бажання зберегти відносини. Культурні та релігійні традиції також присутні серед перешкод, що ускладнюють боротьбу з насильством. Вдосконалення правової оцінки насильства в сім'ї багато в чому залежить від усвідомлення громадськістю та самими жінками того, що насильство в сім'ї є злочином.

Особа, яка постраждала від насильства в родині, може звернутися до:

- управлінь та відділів у справах сім'ї, молоді та спорту обласних та районних державних адміністрацій;
- відповідних підрозділів органів внутрішніх справ — дільничних інспекторів поліції, а якщо це стосується дитини, то до кримінальної поліції у справах дітей;
- центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- центрів соціально-психологічної допомоги;
- центрів медико-соціальної реабілітації жертв насильства в сім'ї;
- неурядових організацій, які працюють у сфері запобігання насильству в сім'ї.

Громадська організація «Ла Страда-Україна» - одна з провідних неурядових організацій України у сфері захисту прав жінок та дітей. Діяльність організації направлена на попередження домашнього насильства, впровадження гендерної рівності та вдосконалення системи захисту прав та інтересів дитини. ГО «Ла Страда-Україна» повідомляє, що з 25 листопада 2017 року Національна «гаряча» лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації переходить на новий загальноєвропейський номер 116123 (безкоштовно з мобільних телефонів).

Слід пам'ятати, що відмова у прийнятті заяви не допускається!

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СКОЄННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Доволі тривалий час в Україні ставлення до домашнього насильства залишалося суто „домашнім”, а суспільство переважно закривало очі, мовляв, не варто пхати свого носа в чужі справи. Тому, в реальному житті постраждали члени сім'ї та діти частіше залишалися сам на сам із домашнім терором.

Минулий рік став переломним у питаннях прав людини не лише в Україні, а й у всьому світі. Намагаючись вирішити проблему домашнього насильства, у грудні 2017 року Верховна рада ухвалила закон „Про запобігання та протидію домашньому насильству”, в якому запропонований новий підхід до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві. Новий закон набув чинності з 7 січня 2018 року.

За новим законом ***до кривдника можуть бути застосовані наступні спеціальні заходи:***

- терміновий заборонний припис - застосовується стосовно кривдника у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалого. Цей припис виноситься підрозділами органів Національної поліції України за власною ініціативою та за результатами оцінки ризиків або заявою постраждалого на строк до 10 діб.
- обмежувальний припис - спрямований на забезпечення безпеки постраждалого шляхом тимчасового обмеження прав кривдника. Його надає суд за заявою постраждалого чи його представника, на строк до шести місяців. Також, суд може застосовувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого(яких) на засудженого можуть бути покладені такі обов'язки:
  - заборону перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

- обмеження спілкування з дитиною у разі, коли домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у присутності її;
- заборону наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;
- заборону листування, телефонні переговори з особою, яка постраждала від домашнього насильства, або контактувати з нею через інші засоби зв'язку як особисто, так і через третіх осіб;
- направити її для проходження програми для кривдників або пробаційної програми.

Відтепер до Кримінального кодексу введено спеціальну статтю, яка чітко визначає, що умисне, систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо теперішнього чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою кривдник перебуває у сімейних відносинах, може загрожувати йому тюремним терміном до 5 років.

ЩО РОБИТИ У ВИПАДКУ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї?

Насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психічному здоров'ю.

Якщо життя у Вашій сім'ї перетворилося на жах, зволікати не варто. Складіть заздалегідь план своїх дій – що робити, куди піти в разі небезпеки. Якщо необхідно піти з дому – підготуйтеся: зберіть найнеобхідніші речі, ліки, одяг, ключі, особисті документи та документи, що підтверджують Ваші права власності на житло, машину тощо. У випадку, якщо з Вами будуть діти – також підготуйте все необхідне.

Визначте не одне, а декілька місць, де Ви могли б сховатися, якщо підете з дому. Пам'ятайте адреси, номери телефонів людей, яким Ви можете довіритися у випадку загрози вчинення насильства, або організацій, до яких маєте намір звернутися.

Також подумайте про те, як уберегти дітей від повторення ситуації насильства – домовтеся й підготуйте необхідні документи для керівника дитячої установи або навчального закладу про те, що дітьми опікуєтеся тільки Ви і ніхто, крім Вас, не має права забирати їх.

Якщо Вам чи Вашим дітям уже завдали тілесних ушкоджень, обов'язково розкажіть про це працівникові поліції та зверніться до медичної установи. Медичні висновки про отримані тілесні ушкодження можуть бути вагомим доказом того, що сталося.

Не дозволяйте нікому принижувати та ображати Вас. Уявіть найгірший розвиток подій та свій стан у такому випадку. Також уявіть своє життя без насильства. Намагайтеся досягнути бажаних змін. Якщо Ви не можете визначитися щодо подальшого життя або Вам важко прийняти рішення – скористайтеся безкоштовними консультаціями соціальних служб та неурядових організацій.

Куди звертатися по допомогу у випадку проявів насильства?

- Урядова «Гаряча лінія» для осіб, які постраждали від домашнього насильства **15-47** (цілодобово, анонімно, безкоштовно).

- Національна «Гаряча лінія» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми і гендерної дискримінації ГО "Ла Страда-Україна" (цілодобово, анонімно, безкоштовно) **0-800-500-335** зі стаціонарного або **116 123** з мобільного.

- Національна дитяча «Гаряча лінія» з питань запобігання насильства в сім'ї та захисту прав дітей ГО "Ла Страда-Україна" **0-800-500-225** зі стаціонарного або **772** з мобільного (пн.-пт. з 12.00 до 20.00, сб. з 12.00 до 16.00).

АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ У ВИПАДКУ ВИЯВЛЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ

РЕКОМЕНДАЦІЇ

У випадках, коли Ви маєте підозри у тому, що по відношенню до дитини вчинено жорстоке поведження або є реальна загроза його вчинення (вдома з боку батьків, піклувальників, з боку однолітків, з боку інших працівників навчального закладу або інших осіб)

ВАРІАНТИ ДІЙ

Варіант I: Ви можете повідомити про це в усній чи письмовій формі адміністрацію навчального закладу.

Варіант II: Ви можете самостійно письмово повідомити про це територіальний підрозділ Служби у справах дітей за місцем проживання дитини.

Варіант III: Ви можете самостійно повідомити про виявлений факт жорстокого поведження кримінальну поліцію у справах дітей або будь-якого працівника органів внутрішніх справ.

У випадках, коли до Вас звернулась дитина з усною скаргою щодо жорстокого поведження з нею

Варіант I: оформіть звернення дитини у письмовій формі та передайте його до адміністрації навчального закладу.

Варіант II: оформіть звернення дитини у письмовій формі та передайте його до територіального підрозділу служби у справах дітей.

Варіант III: оформіть звернення дитини у письмовій формі та передайте його до органу внутрішніх справ.

Варіант IV: повідомте про це в усній чи письмовій формі від свого імені перелічені органи.

У випадках, коли Ви стали свідком жорстокого поведження з дитиною

Якомога швидше повідомте про цей факт поліцію в усній чи письмовій формі. Одночасно можете повідомити територіальний підрозділ служби у справах дітей, адміністрацію закладу.

Яким чином відбувається документування Вашого звернення чи повідомлення, або звернення дитини

У разі звернення або повідомлення до адміністрації закладу
Якщо звернення (повідомлення) усне, то адміністрація закладу зобов'язана оформити це повідомлення письмово з позначкою, від кого та коли (дата, час) отримано повідомлення.

Адміністрація закладу зобов'язана терміново (протягом однієї доби) передати цей документ територіальному підрозділу Служби у справах дітей за місцем проживання дитини.

Служба у справах дітей повинна належним чином зареєструвати це повідомлення відповідно до законодавства України.

У разі звернення або повідомлення до територіального підрозділу служби у справах дітей

Ваше звернення має бути належним чином оформленим відповідно до вимог Закону України «Про звернення громадян».

У разі звернення або повідомлення до органу внутрішніх справ

Повідомити можна в письмовій чи усній формі, зокрема телефоном.

У разі усного звернення або телефонного повідомлення працівник органу внутрішніх справ складає протокол цього звернення чи повідомлення. Письмове звернення орган внутрішніх справ реєструє належним чином передбаченим законодавством України.

ЧОГО НЕ ТРЕБА РОБИТИ

Не треба намагатися самотужки розв'язати проблему. Це може призвести до порушення законодавства та бути небезпечним для Вас особисто. Наприклад, не треба самостійно приймати рішення щодо відвідування сім'ї, де, Ви підозрюєте, вчинено жорстоке поводження по відношенню до дитини.

Ваші дії припиняються у той час, коли звернення або повідомлення передано компетентним органам. На наступних етапах Ви можете бути залучені до розв'язання ситуації як фахівець, дії якого погоджено з міжвідомчою командою та внесені до спільного плану дій надання допомоги дитині (та її сім'ї).

ЩО ДАЛІ...

Далі справа є компетенцією установ, організацій і посадових осіб, яким передано звернення чи повідомлення. Але, звичайно, що Вас турбуватимуть результати розгляду звернення чи повідомлення (складеного Вами особисто або за зверненням дитини).

Порядок дії відповідних служб та посадових осіб, до яких було передано звернення або повідомлення з приводу жорстокого поводження з дитиною або реальної загрози його вчинення та механізми взаємодії, визначає законодавство України

Законодавство передбачає інформування заявника (особи, яка здійснила повідомлення або звернення).

Також у самому зверненні (повідомленні) може бути зазначено, що заявник бажає бути поінформованим про подальший перебіг справи, бути присутнім під час розгляду звернення тощо.

СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА ТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ

Соціальна профілактика - вид діяльності, що охоплює комплекс заходів економічного, політичного, правового, медичного, психолого-педагогічного характеру, спрямованих на попередження, обмеження та локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі.

Як доводить багаторічна практика організацій, що працюють з проблемами попередження та подолання насильства, цей феномен має

виражений циклічний характер: практично кожен акт насильства має свою передісторію, і практично завжди насильницькі дії мають тенденцію до повторення. Тому завдання профілактики - первинної, вторинної і третинної - нерозривно пов'язані між собою.

Первинна профілактика насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми спрямована на все суспільство, є найбільш масовою та неспецифічною. Її завданнями є формування в суспільстві ненасильницького світогляду, культури Гендерної толерантності та чуйності, неприйняття насильницької моделі поведінки по відношенню до жінок, дітей та насильницьких стосунків в сім'ї. Інструментом первинної профілактики можуть бути превентивні програми та інформаційні кампанії різного рівня.

Основними суб'єктами профілактичної діяльності на цьому рівні є система освіти, шкільні психологи, соціальні педагоги та працівники соціальних служб.

Вторинна профілактика спрямована на раннє виявлення ситуацій підвищеного ризику щодо виникнення насильства або жорстокого поводження, та на відвернення причин та умов, які сприяють скоєнню насильства конкретними особами.

Діяльність на цьому рівні втручання здебільшого пов'язана з розв'язанням конфліктів та реагуванням на прояви неадекватної поведінки до рослик щодо дитини (в тому числі, на рівні впровадження програм розвитку батьківських навичок, яка сприяє соціальній реабілітації агресорів). Якщо в родині дитини складна (кризова) ситуація, вивчається можливість провести сімейну (або шкільну - якщо мова йде про дії вчителя чи вихователя) групову нараду, вжити заходів родинного консультування та соціальної допомоги.

Третинна профілактика означає міри втручання у тих ситуаціях, коли насильство та жорстоке поводження вже здійснено і діяльність спрямовано на недопущення рецидиву, реабілітацію жертви та роботу з агресором.

Мета профілактики цього виду - проведення відповідних запобіжних або каральних заходів, реалізація психокорекційних програм, переорієнтація поведінки агресора в сторону поваги до особистості дитини та загальнолюдських цінностей. Крім того, обов'язковим елементом є робота з потерпілими, їхня реабілітація та інтеграція у громаду. Для цього залучають належні ресурси громади та створюють середовище підтримки.

Важливим елементом зазначених програм є зв'язок із соціальними послугами в громаді, які можуть надати потрібну допомогу в процесі реінтеграції кривдника (наприклад, лікування від алко- та наркозалежності, психіатрична/психологічна допомога та соціальна робота з ним і його найближчим оточенням). Дуже важливу роль у цьому відіграє мультидисциплінарна команда.

Соціальна профілактика всіх видів може здійснюватися на рівні всього суспільства, окремого регіону, макросередовища (макрорівень), окремої соціальної групи, закладу, організації, мікросередовища (мікрорівень), окремого індивіда (індивідуальний рівень).

Профілактична робота на макрорівні здійснюється у вигляді комплексних національних профілактичних програм, кампаній у засобах масової інформації,

масових заходів, скоординованої діяльності у межах закладів та організацій на найвищому державному рівні.